

Rola programu ochrony w zachowaniu bioróżnorodności konika polskiego

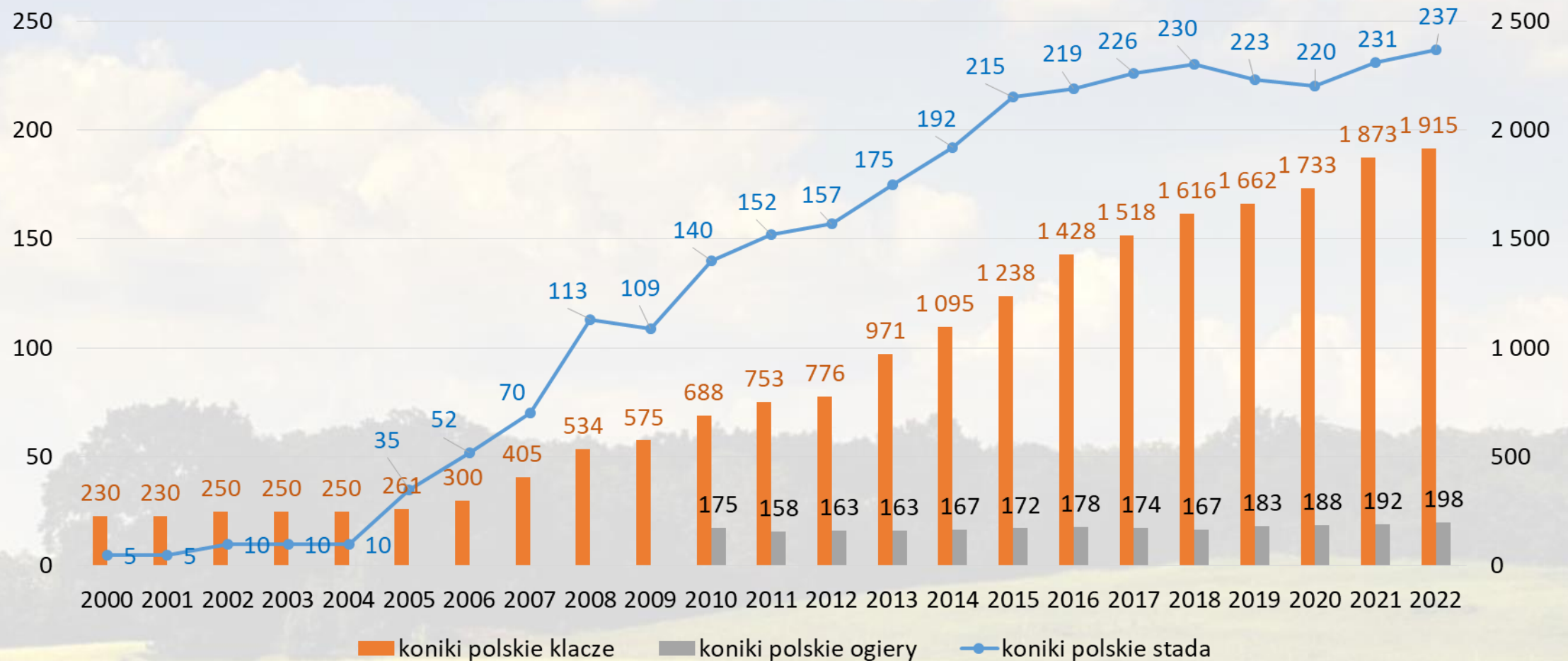
27-28.10.2022 r. RPN Zwierzyniec

dr inż. Iwona Tomczyk-Wrona
koordynator ds. ochrony zasobów
genetycznych koni

Instytut Zootechniki PIB
iwona.wrona@iz.edu.pl



Zmiany liczebności koników polskich w programie ochrony w latach 2000-2022



Źródło: Dane Instytutu Zootechniki PIB

Wielkość populacji konika polskiego w programie hodowlanym

Rok	Klacz starsze (czynne w hodowli)	Klacz młode	Żrebięta		Ogiery starsze (czynne w hodowli)	Ogiery młode	Zmiany w stanówce	
			Ogierki	Klaczki			liczba ogierów	średnie krycie
2020	1286	286	587	630	150	14	181	11,48
2021	1377	231	651	651	151	14	177	11,98

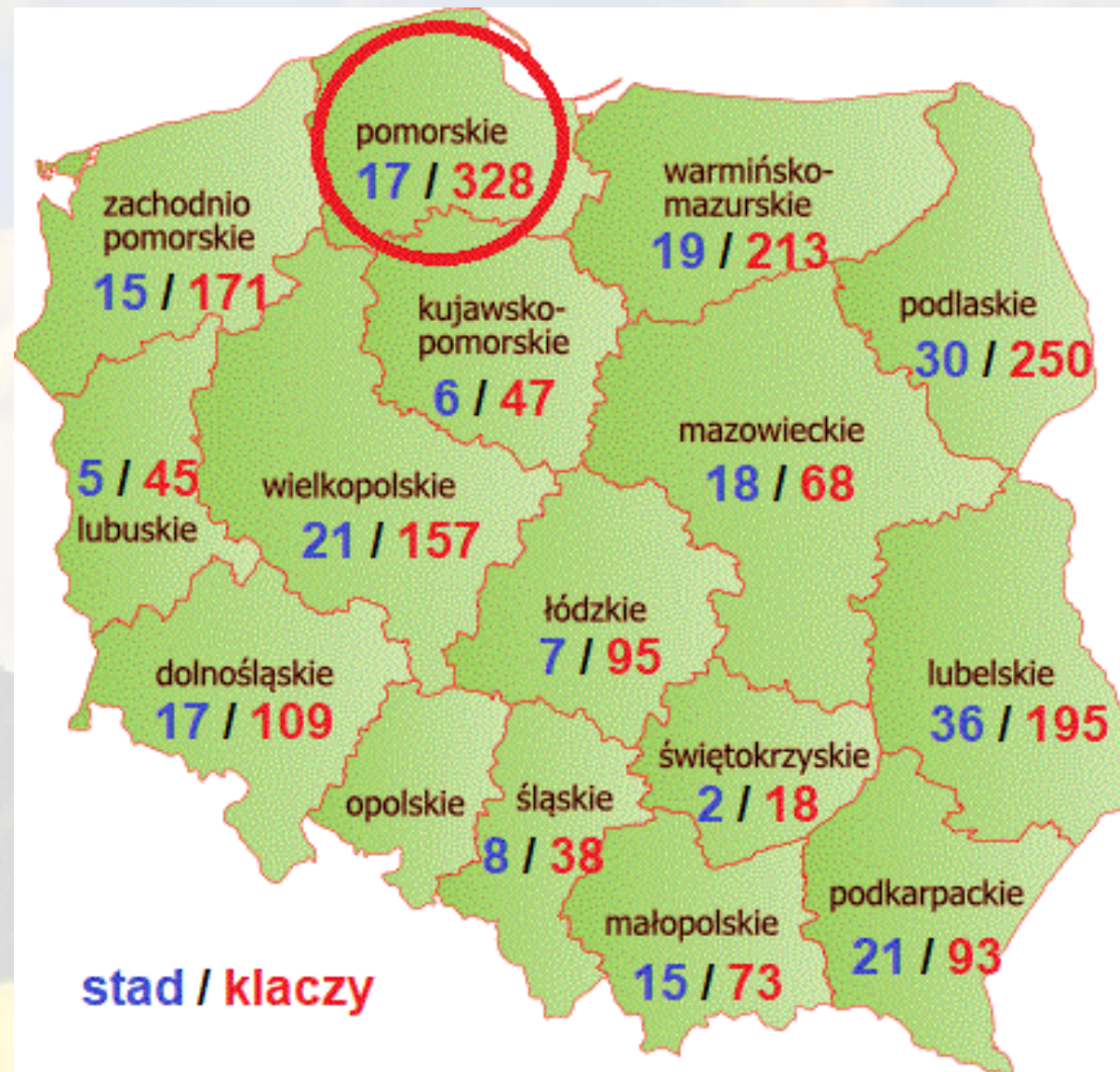
Źródło: Dane Polskiego Związku Hodowców Koni

Wielkość populacji konika polskiego w programie ochrony

Rok	Liczba stad	Liczba	
		Klaczy	Ogierów
2010	140	688	103
2015	215	1 238	172
2020	220	1 733	194
2021	231	1 873	192

Źródło: Dane Instytutu Zootechniki PIB

Rozmieszczenie stad koników polskich w 2022 roku



Status zagrożenia ras zwierząt gospodarskich

W Polsce zaproponowano model oparty na 3 czynnikach: demograficznym, genetycznym i społeczno-ekonomicznym. Biorąc pod uwagę wyniki badań międzynarodowych oraz realizację programów ochrony w naszym kraju, opracowano model uwzględniający dwa główne czynniki **liczbę samic (L)** i **efektywną wielkość populacji (Ne)** oraz **czynnik (D)** złożony z 6 elementów, obejmującym pozostałe:

1. koncentracje geograficzną;
2. trend demograficzny w ciągu ostatnich 5 lat;
3. wartość kulturową;
4. kontrola pochodzenia (badanie DNA);
5. ochronę ex situ;
6. czynniki antropogeniczne (istnienie organizacji hodowców, wsparcie finansowe, aktywność i wiek hodowców).

Status zagrożenia szacowny jest w oparciu o następujący wzór:

$$X = (L + Ne + 0,5D) / 3$$

gdzie:

X – status zagrożenia,

L – całkowita liczba samic,

Ne – efektywna wielkość populacji,

D – suma dodatkowych elementów.

Czynnik L - liczebność samic

Liczebność samic i przyznawane punkty

punkty	0	1	2	3
	Liczba samic			
Konie	150	1250	10000	30000
Bydło	150	1000	7500	25000
Owce, kozy	150	1000	6000	20000
Świnie	75	300	1000	3000
drób	75	200	500	1500

Jak czytać tabelkę?

0 pkt w przypadku kiedy samic jest od 0 do 150, 1 pkt w przypadku kiedy liczba samic jest ponad 150 i nie więcej niż 1250, 2 pkt kiedy jest ich ponad 1250 nie więcej niż 10000, 3 pkt ponad 10000 - 30000

Czynnik Ne - efektywna wielkość populacji Czynnik Ne obliczany ma podstawie wzoru:

$$N_e = 4 \cdot NMNF / (NM + NF)$$

gdzie:

NM = liczba samców, NF = liczba samic.

W zależności od wyniku przyznawane są punkty: 0 pkt $N_e \leq 50$

1 pkt $50 < N_e \leq 200$

2 pkt $200 < N_e \leq 1000$

3 pkt $N_e > 1000$

Opierając się na zastosowanym wzorze obliczania N_e należy zwrócić uwagę, że dotyczy to sytuacji losowego doboru osobników. W sytuacji hodowli zwierząt domowych, gdzie o doborze decyduje człowiek, wskazane jest zastosowanie wzoru Santiago i Caballero: $N_e = \textit{original } N_e \times 0,7$

Mierzalne czynniki (L i Ne) zdefiniowano na trzech poziomach, przyporządkowując im punkty: 0 (stan krytyczny), 1 (rasa zagrożona wymagająca ochrony), 2 (rasa zagrożona wymagająca monitorowania) oraz 3 (rasa niezagrożona).

Czynnik kompleksowy (złożony) D

D1 – rozkład geograficzny: 1 punkt przyznawany w sytuacji gdy $\geq 75\%$ populacji było skoncentrowane w regionie pochodzenia, 0 jeśli tylko $\leq 25\%$ rasy występowało w regionie pochodzenia, 0,5 punktu, jeśli koncentracja rasy była pośrednia. Tam, gdzie populacja występowała w niewielkiej liczbie stad (≤ 2), niezależnie od wyników końcowych, rasę uznano za zagrożoną i wymagającą ochrony.

D2 - trend demograficzny w ciągu ostatnich 5 lat: 1 punkt - trend wzrostowy; 0,5 - trend stabilny; i 0 - trend spadkowy.

D3 - wartość kulturowa rasy: 1 punkt - brak wartości kulturowej / historycznej; 0,5 - mała wartość kulturowa / historyczna; 0 - ma wartości kulturowe / historyczne.

D4 - kontrola pochodzenia: 1 punkt – prowadzona; 0,5 – prowadzona w niewielkim stopniu; 0 – nieprowadzona.

D5 - ochrona ex situ: 1 punkt – prowadzona; 0,5 – prowadzona w niewielkim stopniu; 0 – nieprowadzona;

D6 - czynniki antropogeniczne, oceniane przez ekspertów i na podstawie wieku hodowców, ich aktywności w realizacji istniejących programów ochronnych (np. udział w wystawach, popularyzacja ras i ich przetworów, współpraca z organizacjami hodowców), oraz możliwość dofinansowania ochrony ras: 1 punkt – istnieją czynniki antropogeniczne; 0,5 – istnieją częściowo; 0 – brak.

Składowe dodatkowego czynnika D (od D1 do D6) oceniano w skali 0 - 1 uwzględniając również przyznanie 0,5 pkt dla sytuacji pośrednich. Ponieważ ocena tych składowych była subiektywna, współczynnik otrzymał wagę ekonomiczną 1/2, aby zmniejszyć jego wpływ na wynik końcowy i zmniejszyć błąd szacowania.

Końcowy wynik - ocena stanu ryzyka, oceniana w skali od 0 do 3 punktów, oznacza:

- **≤ 1 – zagrożenie krytyczne;**
- **> 1 i ≤ 2 - rasa zagrożona, wymagająca działań ochronnych;**
- **> 2 i < 3 - rasa zagrożona wymagająca monitorowania;**
- **≥ 3 – rasa nie zagrożona.**

STATUS ZAGROŻENIA - KONIKI POLSKIE

Na podstawie liczby samic wpisanych do ksiąg oraz wartości wskaźnika status zagrożenia w rasie konik polski wynoszącego 1,8 stwierdzono, że obecnie rasa wymaga ochrony jako rasa zagrożona.

Stawka płatności dla koni rasy konik polski w ramach nowej interwencji od 2023 roku będzie wynosić:

dla samca 5130 zł/szt.

dla samicy 2395 zł/szt.

Zmiany w programie ochrony koników polskich od 2023 roku:

Stada

- Przed rozpoczęciem realizacji programu stada będą weryfikowane pod kątem stosowania się do zapisów POZG oraz wymagań dobrostanu określonych w POZG (pielęgnacja, dostęp do pastwisk, wybiegów).
- Wielkość stad zostanie ograniczona do maksymalnie 80 klaczy uczestniczących w programie ochrony.
- Na jednego ogiera może przypadać maksymalnie do 20 klaczy w jednym stadzie, gdzie stosowany jest system krycia tabunowego.

Po ukończeniu 5. roku życia, ale nie później niż do końca roku kalendarzowego w którym kończą 7. rok życia, konie wpisane do księgi głównej ogierów (GO) oraz klacze wpisane do księgi głównej klaczy (GK) podlegają obowiązkowej weryfikacji wymiarów i oceny bonitacyjnej, których wyniki należy zamieścić w dokumentacji hodowlanej i bazie danych.

Ogiery

- Ogiery kryjące w programie MUSZA mieć zapewniony codzienny dostęp do ruchu, powinny być utrzymywane w standardzie dobrostanu określonym stosownymi przepisami.
- Płatność z tytułu krycia klaczy objętych POZG mogą występować ogiery posiadające kategorię A, B lub E, zgodnie z Załącznikiem nr 2 Programu hodowlanego danej rasy, na podstawie dotychczasowego potomstwa oraz młode ogiery, które zaliczyły zasadniczą próbę dzielności oraz zostały ocenione przy wpisie na min. 80 pkt bonitacyjnych w tym 14 pkt. za typ.(zmiana po weryfikacji nie będzie brana pod uwagę, ogier może wejść na listę po uzyskaniu kategorii B).
- Ogiery aby uzyskać płatność z tytułu krycia klaczy objętych POZG muszą spełniać ściśle wszystkie warunki programu ochrony danej rasy: rodowodowe, biometryczne, bonitacyjne i wzorca rasowego, w tym konserwatywnego umaszczenia, bez żadnych odstępstw. Ogiery, które po weryfikacji nie spełnią warunków programu ochrony nie będą mogły dalej uczestniczyć w programie ochrony, a tym bardziej korzystać z płatności.
- Ogier zgłaszany do płatności w ramach uczestnictwa w POZG musi w nim uczestniczyć przez cały okres 5. lat trwania interwencji (dawniej zobowiązania rolnośrodowiskowego). Wycofanie bez sankcji możliwe będzie tylko w przypadku wystąpienia siły wyższej. W trakcie trwania 5-letniego zobowiązania możliwe będzie zastępowanie ogiera innym oraz dołączanie nowych ogierów tej samej rasy (zwiększenie stada).

Ogierzy

- Minimalna liczba: 1 ogier danej rasy. Nowa rasa będzie nową interwencją. Jeden hodowca może realizować kilka interwencji. Ideą jest tworzenie przez wykwalifikowane osoby lub instytucje punktów kopulacyjnych z ogierami różnych ras uczestniczących w POZG, które będą obsługiwać okoliczne stada posiadające klacze w POZG lub spełniające warunki POZG.
- Każdy ogier uczestniczący w programie POZG co rocznie musi mieć zarejestrowany punkt kopulacyjny w miejscu siedziby stada, nawet jeżeli zakłada się krycie tylko własnych klaczy, również w tabunie.
- W trakcie 5-letniego zobowiązania po ogierze musi urodzić się w ciągu pierwszych dwóch lat co najmniej 2 źrebaki spełniające warunki programu ochrony, odchowane do co najmniej 2 miesięcy i ocenione na co najmniej 16 pkt. bonitacyjnych w 20 punktowej skali. W pozostałych trzech latach muszą się urodzić co roku co najmniej dwa źrebaki (6 szt.) spełniające warunki programu ochrony, odchowane do co najmniej 2 miesięcy i ocenione na co najmniej 16 pkt. bonitacyjnych w 20 punktowej skali. Razem w ciągu pięciu lat 8 źrebaków.
- Ponadto w ciągu pięciu lat musi być po ogierze co najmniej 1 potomek hodowlany (klacz lub ogier) spełniający warunki programu ochrony wpisany do księgi stadnej danej rasy.

Klacz

- Klacze rasy konik polski zgłaszane po raz pierwszy od 2023 r. do programu ochrony, muszą mieć już zaliczoną zasadniczą próbę dzielności dla klaczy (Załącznik nr 2 do Programu hodowli koni rasy konik polski), z zastrzeżeniem, że próba dzielności jest obligatoryjna dla klaczy wpisanych do księgi po 15 marca 2016 r.
- Pochodzenie potomstwa, urodzonego w ramach programu (2 sztuki od klaczy/5 lat), musi być potwierdzone na drodze badań DNA dla wszystkich pięciu ras.
- W ciągu pięciu lat musi być po klaczy 1 potomek hodowlany (klacz lub ogier) spełniający warunki programu ochrony wpisany do księgi stadnej danej rasy.
- Klacze uczestniczące w programie MUSZA mieć zapewniony codzienny dostęp do ruchu (wybieg/praca pod siodłem, w zaprzęgu, pastwisko).
- Maksymalna liczba klaczy dopuszczonych do krycia w ramach programów ochrony, szacowana będzie na podstawie statusu zagrożenia typu <http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/status-zagrozenia-ras>

A photograph of three horses in a forest. Two light-colored horses are in the foreground, one slightly behind the other, both looking towards the camera. A third horse, darker in color, is partially visible behind a tree trunk on the right. The forest floor is covered in green grass and ferns, with tall trees in the background.

Dziękuję za uwagę

dr inż. Iwona Tomczyk-Wrona
koordynator ds. ochrony zasobów
genetycznych koni

Instytut Zootechniki PIB
iwona.wrona@iz.edu.pl

